

č. 5.

W. L. ...
p. p. prof. Fr. Štorch-ova
~ nejvyšší úřad
koda'ra'
pisovatel

O válce transvaalské z hlediště mezinárodního.

Dle přednášky prof. Zuckera

dne 18. ledna 1900 na schůzi Jednoty právnické konané.

ODKAZ
PROF. DR. FRANTIŠKA ŠTORCHA,
UNIVERSITĚ MASARYKOVĚ.

V PRAZE 1900.

Tiskem Edv. Beauforta v Praze. — Nákladem vlastním.

Kdo chce seznati události války transvaalské, která nyní veškerou pozornost na se vábí, jest povinen seznati celou historii a vývin, třeba by sáhal do dob minulých počínaje rokem 1487. Tenkrát Portugalec Bartoloměj Diaz našel při jízdě na moři jakési krásné pohoří, strmě spadající k moři samému. Bylo to pohoří, které bylo pojmenováno králem Janem II. Portugalským mysem »Dobré naděje« a sice z té příčiny, poněvadž pohoří toto jako nejjižnější cíp Afriky znamenalo naději, že se po cestě té dá zjistiti a vykonati cesta do Východní Indie, která jindy byla s mnohými obtížemi spojena. Portugalci stali se v prvních počátcích pány tohoto území tak zvaného »mysu Dobré naděje« a celého vûkolí.

Avšak z 15. a 16. století nemáme žádných bližších zpráv o území Kapském a zdá se, když Portugaly byly připojeny k Španělsku (1580), že oblast ona byla dosti zanedbána.

Poměr Kapska se změnil počátkem 17. století, když těžké síly námořní padlo do rukou Hollandských.

V r. 1602 byla v Amsterdamě založena společnost tak zvaná »Nizozemsko-Indická«, která obratným způsobem se uchopila plavby do Indie a položila základ k jakési kolonizaci nejen tohoto pohoří »Dobré naděje«, nýbrž celých vûkolních krajin.

Plavba do Východní Indie byla totiž ohrožena nemocemi a to zvláště »skorbutem«, kteráž nemoc povstávala zejména tím, že potraviny lodím dodané se po dlouhé cestě námořní po jižních krajích vedoucí kazily.

Následkem toho čelila ona východní nizozemsko-indická společnost k tomu, aby lodi, když dojdou k Mysu »Dobré naděje«, našly tam čerstvé potraviny, jako čerstvé maso, čerstvá vejce a

čerstvou zeleninu, pročež převedla několik selských obyvatelů z Nizozemska do těchto krajín.

Sedláci se tam usadili a byla jim uložena povinnost pěstovati orbu, zejména chov dobytka, slepic, zelenin, by holandské loďstvo po cestě do Východní Indie nové, čerstvé zásoby sobě zjednatí mohlo.

To byl první základ kolonisace a selský lid holandský k Mysu převedený zachoval tam své pojmenování co Bur neb Boer t. j. německý »Bauer«. Toto obyvatelstvo jednoduché, selské, z Nizozemska pocházející, bylo v roku 1685 sesíleno francouzským obyvatelstvem.

150 francouzských evangelických rodin tak řečených »Hugentů« hledalo a našlo na Kapském pobřeží své útočiště. Jména jako Joubert, Dutoit, Duplessis, Trichard a podobná svědčí o tom novém obyvatelstvu, které během 17. století se k tomuto starému obyvatelstvu burskému přidalo, však za krátko s ním splynulo.

Tito Buři neb Burgheři vedli stále boje proti Hottentotům, dosti nebezpečným to odpůrcům a užili proti nim zvláštních prostředků boje.

Jakmile se blížil nepřítel, seřadili velké vozy, po kterých stále cestovali, do mocného kruhu, uprostřed kteréhož byl dobytek, nejvzácnější to poklad, který měli. Na vozech byli pod jakousi ochranou především starci a děti. Mužové stříleli, ženy jim podávaly pušky, zejména sekaným olovem nabité. Když pak svým střelením byli se slabili nepřátelský boj, vypadli náhle z toho hradu vozního a dovršili své vítězství. Sami němečtí spisovatelé ukazují k tomu, že Buři takto bojující, bojovali po způsobu Cimbrův a Husitův. Válčná taktika 15. století byla Bury v 17. a 18. století s velikým úspěchem obnovena.

Dostalo se Burům vůbec záhy přísně vojenské výchovy.

Hoch 8—9letý musil se zabývatí střelbou. Bylo mu často přikázáno, aby celou noc bděl a bojoval proti hyenám a jiným dravým zvířatům tam se nacházejícím a dosáhl mladistvý Bur ve střelbě největší dokonalosti, kterou arcíť po celý život si zachoval. Každý Bur jest proto pravým střelcem — umělcem a umění toto se stalo téměř dědičným.

Během 18tého století počal se poměr mezi Bury a úředníky nizozemsko-indické společnosti valně kaliti.

Úředníci, jak se nám líčí, byli suróvými, nadutými, zle s Bury nakládali a následek toho byl, že Angličané ku konci 18. století se na Kapském pobřeží usadivší na odpor Burův nenarazili.

Konečně došlo roku 1795 ku vzpouře Burů proti společnosti a to z té příčiny, že mezi tou dobou přešlo Holandsko do tábora republikánského.

Byla totiž založena batavská republika, která se připojila k francouzské republice; byli však Burové a zejména francouzští Burové nesmířitelnými nepřáteli Francouzů, kteří praotce v 17. století byli vyhnali a následkem tohoto nepřátelství proti Francii povstalo též nepřátelství proti batavské republice s Francií spojené.

Této příležitosti použili Angličané a vystoupili, Bury z části podporováni, proti republice batavské, co ochránci legitimního dědičného místodržitele Viléma VI., nápotomního krále holandského, a pod titulem ochrany tohoto legitimního prince oraňského v r. 1795 obsadili hlavní město oné kolonie, tak zvané »Kapské Město« — Kapstadt — a stali se správci této kolonie.

Však v roce 1802 byl uzavřen mír Amienský a následkem toho tato kolonie zase připadla Holandsku, které vyslalo generála Janssen, co správce do řečené země. Ačkoliv Janssen velkých zásluh si dobyt, byl opět ohrožen Angličany, kteří však nyní nebojovali více pro holandského krále, nýbrž pro sebe a pro vlastní svůj prospěch. V roku 1806 vyslali loďstvo asi 68 lodí a asi 8000 mužů do Kapské kolonie a po krátké bitvě na »modrém vrchu« byl generál Janssen poražen, zajat a Angličané stali se pány celé kolonie.

Toto provisorní držení kapské kolonie bylo schváleno kongressem vídeňským v r. 1815. Anglie vyplatila jménem náhrady 40 milionů marek králi holandskému, který se nároků Holandska úplně vzdal.

Mezi r. 1815 a 1835 nastal nový obrat v osudech Kapské kolonie, dnešní spor mezi Bury a Angličany připravující. Byly dány Angličany Burům vážné důvody k nespokojenosti. Předně ohledně otázky otroctví, při které arcíť Angličané na oko stáli na stanovisku správnějším, protože humanitě více odpovídajícím. Burové přáli otroctví z té příčiny, ježto černochů k těžkým pracím nutně potřebovali, ale oni s těmito lidmi velmi mírně, ba otcovsky zacházeli. Oproti tomu horlili Angličané pro zrušení této instituce.

Konečně, když v r. 1833 anglický parlament otroctví v koloniích zrušil a ustanovil, by vlastníkům otroků třetina ceny otroků jménem náhrady byla vyplacena, Burové se tomuto usnesení podrobili.

Na Bury připadla náhrada v obnosu 24 milionů marek, však

vyplacena jim nebyla; vše zmizelo v kapsách anglického úřednictva, kteréž i jinak s Bury nevládně, ba téměř nepřátelsky zacházelo!

Nás zajímá zejména to, že i otázka jazyková napnutí mezi Bury a Angličany valně zostřila.

Angličané zakázali užívání jazyka hollandského při úřadech a soudech Kapské kolonie a ustanovili, by podání pouze v angličtině t. j. ve státním jazyku se dělá. Opatření ta vyvolala bouři mezi Bury jinak klidnými a když konečně byli povoláni vystěhovalci z Anglie a ze Skotska, by Bury zatlačiti pomáhali, stala se situace Burův v Kapské kolonii téměř nesnesitelnou.

Všechno to vedlo k tomu, že v roce 1835 uskutečnilo se ono velké vystěhování se 10.000 burských rodin. Burové táhli přes tak zvané »Dračí hory« a pustili se do krajin, které — aspoň tenkrát — měly název »zahrad jihoafrických«, do — Natalu. Tam začali opět onen život, který vedli již v kapské kolonii, klidný a nerušený, což trvalo od r. 1835 do r. 1842, tudíž 7 let. Když po 7 letech byli tuto krajinu jaksi zdělali a sobě jistý klid zjednali, náhle vystoupili Angličané, šli za nimi a sice jistý Harry Smith, guvernér kapský, přišel se svými vojáky do Natalu a prohlásil tam následující teorií: Burové tím, že opustili kapskou kolonii, nepřestali býti anglickými poddanými, tedy nemohli nabyti země pro sebe, půdy jimi zdělané a půda jimi nabytá náleží proto Angličanům. Burové se nemohli pustiti do boje s anglickým vojskem, stěhovali se z části na novo a Natal stal se anglickou državou. Města v Natalu založená byla z části pojmenována po onom guvernérovi Anglickém a jeho choti — Harrysmith, Ladysmith.

Burové opět překročili »dračí hory« a založili — v r. 1842 — svobodný stát »Oranje-ský«, který se až do roku 1848 pod stálými boji proti domorodcům, avšak bez znepokojování se strany Anglické vyvinul.

Teprve v r. 1848 ozvali se Angličané opět a prohlásili podivnou zásadu, že zájem Anglie toho žádá, aby celá Afrika pod 25tým stupněm jižní šířky připadla Angličanům. Burové byli v bitvě u Boomplaats — 29. srpna 1848 — Angličany poraženi a tisíce rodin zvedlo se na novo — po 3tí — překročili řeku »Vaal« a založili republiku »Transvaal«, byli však stále při tom Angličany znepokojováni. —

Teprve v roce 1852 jakási úleva se stala pro nešťastné, tak často pronásledované Bury a sice následující:

Anglie se chystala roku 1852 k válce s Ruskem. Válka ta, jak jest povědomo, r. 1853 také vypukla, a když měla Anglie tak mocného nepřítele před sebou, zdálo se jí, že není radno, aby bojovala proti menším národům a státům a následkem toho v roce 1852 byla Angličany uznána volnost a samostatnost Transvaalské republiky a v roce 1854 volnost a samostatnost Oraňského volného státu. Od té doby tyto dva státy měly jakýsi klid, avšak byly při tom přece zaměstnány boji, zejména proti nebezpečnému kmeni Matabelů, kteří svou bojovností mezi národy Africkými vynikali.

V 6. a 7. desetiletí 19. století Buři poněkud ochabli ve své cnosti občanské, došlo mezi nimi ku sporům, ano i k válce mezi Transvaalem a Oraňským státem. Příčina byla prazvláštní. — President Transvaalské republiky, Martin Pretorius, vzal si od republiky, jejímž presidentem byl, dovolenou na 6 měsíců, šel do Oraňské republiky a tam se dal v této době dovolené zvoliti za předsedu, čímž Transvaal velice pobouřil. Došlo k válce mezi oběma republikami (1860), však ovšem ku velice krátké. Pretorius zase se vrátil do transvaalské republiky a stal se tam opět presidentem.

Po Pretorius-ovi stal se presidentem v Transvaalu Burgers (1871), který mnoho v Evropě cestoval a se vynasnažil, by spojil Pretorii se zátokou Delago (Delagobai). Když však finančně nepochodil a v roce 1876 ve válce proti Bopedům podlehl, nastal veliký zmatek v Transvaalu, jehož Angličané pro sebe vykořistiti nemeškali.

Roku 1877 objevil se s velice nepatrnou mocí anglický úředník Shepstone v Pretorii, aby vyšetřil — tak zněl mandát — příčiny nepokojů, zdali by pro tyto nepokoje nebyly ohroženy též hranice Kapska a zdali by to onen stav nepůsobil na klid kolonie kapské. Byl mu též dán příkaz, aby, uzná-li toho potřebu, anektoval jakousi část Transvaalska aneb Oraňska ku kapské kolonii.

Shepstone nebyl ostýchavý a myslil, když má anektovat část, že by bylo lépe, aby anektoval celou republiku; dal si napsat a podepsat počtem asi 2000 Burů listinu, že si Burové přejí, aby byli přivtěleni ku kapské kolonii.

Že oněch 2000 podpisů obdržel, souviselo s rozdílem, jaký panoval mezi městským a venkovským lidem burským.

Městský lid vzhledem k obchodním poměrům si skutečně přál, aby stál pod ochranou Anglie.

Venkovský lid — a ten měl ohromnou většinu — nechtěl ničeho o tom vědět. 2000 občanů podepsalo žádost, aby byli přivtěleni ku

kapské kolonii, avšak proti tomu zbývajících 6000 Burů (oprávněných voličův) zvedlo nejrozhodnější ohrazení. V oné době (1877) vystupuje poprvé Krüger, který marně se vynasnažoval, by provedl důkaz, že hlasování, na jehož základě annexe Transvaalu prohlášena byla — nemělo žádného právního podkladu.

Avšak Shepstone o důvody nedbal, povolal anglické vojsko do země a generál Wolseley komandující v jižní Africe se v r. 1879 zpupně prohlásil: Transvaal zůstane anglickou državou, pokud slunce bude svítiti.

Když i cesta Krügerova do Londýna (1877 a 1878) minula se s úspěchem, nastal obrat v taktice Burů; jenom malá část se opět vystěhovala, velická většina neopustila tentokrátě vlast a sám Krüger složil slib věrnosti královně Anglické. To souviselo s politickými udalostmi. Tehdáž od roku 1877—1880 byl Gladstone, liberální státník anglický, v rozhodné opozici, a při svých řečích častokrátě se k tomu znal, že bylo na Burech největší bezpráví spácháno, že se tak stalo proti právu mezinárodnímu, že se Anglie neměla poskvrnití takovým způsobem annexe, která by se snad byla hodila pro Napoleona, ale nikoli pro Anglii. Na tyto řeči Gladstonovy kladl Krüger své naděje a doufal, že změna vlády v Anglii přinese obrat v osudech Transvaalu.

Skutečně s počátku roku 1880 došlo k očekávané změně vlády v Anglii: Gladstone nabyt většiny v parlamentu a byl povolán k veslu vlády. Tu přistoupili k němu Buři a poukázali ještě jednou na neplatnost annexe, která se byla stala roku 1877, avšak v Gladstonovi ministru našli jiného muže, nežli v Gladstonovi, vůdci opozice. Gladstone prohlásil: že sice uznává, že se stala annexe Transvaalu proti veškerému právu, že ale, když jednou byla provedena, čest anglického jména toho žádá, by nebyla odvolána. Tím naděje Krügerova způsobem mrazivým byla odbyta a nyní nahlédli, že jenom brannou mocí Transvaal opět dosáhne volnosti a bývalé samostatnosti!

Byl dán proto pokyn Burům, aby se chystali k boji, oni nakupovali prach, pušky a ukládali je — a jest nepochopitelné, že Angličani to dříve nezjistili — do svých ohromných vozů a sice do zásuvek předních a čekali jen na okamžik, ve kterém vzplanouti měla revoluce proti anglické vládě. Tento okamžik nadešel, když se jednomu Burovi měla odejmouti kára za příčinou nezaplacení daní; tu bylo dáno znamení a ku konci roku 1880 byly všechny cesty z Natalu do Transvaalu vedoucí obsazeny — posádky byly ob-

klíčeny, a když první pluky z Natalu přišly, aby vrazily do Transvaalu, byly na hlavu poraženy.

Tato porážka byla zejména dovršena známou bitvou u »Majuba-Hillu« dne 26. února 1881, kde bylo vojsko anglické rozprášeno a zbytek se musel vzdát na milost a nemilost. Velení v oné válce měl již Joubert, nyní tak často jmenovaný. Když zpráva o této porážce přišla do Londýna, měl starý Gladstone té chladnokrevnosti, že nehnal věc do krajnosti a uzavřel s Bury napřed příměří a pak mír v Pretorii (v srpnu 1881). Mír onen jest po stránce práva mezinárodního velice důležitým, on změnil anexi z r. 1877 v poměr státu polosuverenního ke státu suzerennímu.

V Pretorii v srpnu 1881 ještě uznala transvaalská republika jakousi svrchovanost Anglie, ona uznala, že má býti zastupována při všech úmluvách s cizími státy Anglií; byl ustanoven anglický resident v Pretorii, který měl jistý vliv na zahraniční záležitosti transvaalské republiky. Tedy kdybychom pokládali mír v Pretorii uzavřený roku 1881 za základ poměru mezi transvaalskou republikou a Anglií, ještě bychom mohli Anglii jakousi suverenitu připsat, avšak při tomto míru v Pretorii nezůstalo.

Od r. 1881 do r. 1884 rozšiřovali Buři svou moc, založili si na novo některé menší kolonie, což vyvolalo žárlivost Angličanů, kteří si povolali Krügera do Londýna, by s ním novou smlouvu ujednali a jemu ústupky učinili, ač-li se zakládání nových kolonií vzdá.

Podle této úmluvy londýnské, uzavřené dne 27. února 1884, nelze o jakémsi dále trvajícím svazku polosuverenity Transvaalu oproti Anglii ani mluvit. Úmluvou touto byla vrácena Burům úplná volnost, aby své jednání zařídili, jakým způsobem chtějí, zejména také v poměru proti oraňské republice. Resident anglický z Pretorie zmizel, Angličané měli na dále v Pretorii jen svého konsula nebo generálního konsula jako jiné státy, a proto nebylo rozdílu mezi Anglií a jinými mocnostmi v Pretorii zastoupenými.

Současně s touto změnou nastaly ale jiné veliké a důležité změny v Transvaalu a to z příčin, že tehdá se tam začalo těžiti zlato a sice v míře neslýchané. Transvaal se stal ložiskem zlata, kteréž se rovnalo v bohatosti zlata v Australii a v celé Americe.

To ovšem Angličané déle snést nemohli a proto vystoupil především soukromník — Cecil Rhodes — který se snažil Transvaal pomocí vnitřních nepokojů zeslabovati a činiti k odporu proti Anglii nezpůsobitelným.

Cecil Rhodes byl se stal držitelem diamantových polí u Kimberleye, která byla též způsobem téměř neslychaným odtržena od oraňského státu, k němuž byla dříve přináležela. Cecil Rhodes chtěl pomocí společnosti jím založené mermomocí dobýti vlády v Transvaalu, zejména ohledně vyrábění a těžení zlata. K tomu ale přišla ještě jedna závažná okolnost.

Jakmile bylo známo, že v Transvaalu se těží tolik zlata, nastalo stěhování se národů do transvaalské republiky. Přišli arcit z největší části Angličané, mimo ně však i Francouzi, Němci, Holanďané a všichni se vrhli na tuto zemi, aby z těch zlatých pokladů těžili a nastal poměr t. zv. »uitlaenderů«, kteří chtěli mít pro sebe občanské právo.

Buři se tomu opřeli a usnesli se (1893) na tom, že cizozemec bez zvláštního povolení reprezentace zemské do svazku státního republiky přijat býti nemůže. Usnesení to vyvolalo přirozeně nespokojenost četných »uitlaenderů«, ač oprávněnost republiky se stanoviska práva sebeurčování v pochybnost vzata býti nemůže.

Nespokojenci se spikli a město »Johannesburg« stalo se rejdištěm nespokojenců, jimž Cecil Rhodes zjevně napomahal.

K jeho přičinění vtrhl ku konci r. 1895 Dr. Jameson se sebraným mužstvem ozbrojeným do transvaalského území, byl však dne 1. a 2. ledna 1896 u Krügersdorpu a Doornkopu Bury na hlavu poražen i musil se na milost a nemilost vzdát.

Krüger poslal zajatého Jamesona do Londýna, ač dle práva válečného sám ho souditi mohl a Jameson vyvázl s malicherným trestem, jenž ho patrně netížil, an Anglie nebyla pouze soudcem, nýbrž i spoluvinníkem jeho.

Avšak i jinak nebylo v r. 1895 a 1896 ještě vše k tomu připraveno, by Anglie zamýšlenou annexi bohatého Transvaalu provedla.

Tehdáž ještě blahopřál německý císař Vilém Krügerovi za příčinou vítězství nad Jamesonem a Francie ještě nebyla osvědčila svou slabost a nedostatek energie proti zpupnému sousedu.

Po roce 1896 se dohodla Anglie s Německem, Francie ustoupila z Fašody, připravovala i jinak světovou výstavu pro r. 1900 — a proto obnovila Anglie v r. 1899 pokus, by se transvaalské republiky po dobrém neb po zlém zmocnila.

V červenci r. 1899 povolal si guvernér kapské kolonie Milner presidenta Krügera do Bloemfonteinu za účelem urovnání poměru mezi republikou a Anglií.

Krüger se dostavil a vyjednával.

Byla mu kladena téměř ponižující podmínka, aby uitlaenderům po 5 letém pobytu v republice bylo bezvýmínečně uděleno státní občanství.

Krüger tuto podmínku přijal, ač si byl vědom, že uvaluje tím veliké nebezpečství na Transvaal, neboť mohli cizinci za krátko nabýti majority proti domorodcům.

Jednalo se právě Krügerovi o to, vyhnouti se hrozící válce, ku které Anglie mezi samým vyjednáváním nejrozsáhlejší přípravy konala.

Tu však se vytrasil guvernér Milner patrně k rozkazu Chamberlaina s novou podmínkou, žádaje, by suzerenita Anglie nad Transvaalem ve smyslu konvence Praetorské z r. 1881 Krügerem na novo uznána byla.

K této podmínce však Krüger nesvolil, vida, že jest boj nevyhnutelným, že, splní-li podmínku jednu, následuje po každé jiná, ještě méně snesitelná.

Již tenkrát byly Anglií vypraveny velké lodi, vojsko bylo přiváženo do kapské kolonie, z Kapského města do Durbanu atd.

Následkem toho vyjednávání, které po dobu měsíce srpna a září bylo vedeno, bylo rychlým a náhlým způsobem, a to jistě zcela správným, přetrženo tím, že Krüger dne 9. října 1899 položil Anglii ultimatum toho smyslu, že Anglie má odvolat vojsko z kapské kolonie a že vojsko, které pluje do kapské kolonie, nemá tam stavět a jestliže Anglie k tomu nesvolí během 48 hodin, že stav válečný mezi republikou transvaalskou a Anglií jest na dobro rozhodnut.

To se stalo 9. října 1899.

Dne 11. října vrazilo vojsko transvaalské do Natalu a byl zahájen onen boj, jehož jsme svědky do části trnouchy, však na každý způsob statečnost Burův obdivujícími.

Připadá mně, když hledím na ten boj nynější, výrok německého básníka Lessinga, který praví: Největší jest div ten, že velké divy se nám zdají tak všedními.

Oba státy — Oranje a Transvaal — čítají nejvýše 400.000 obyvatelů obojího pohlaví, počítaje v to děti a starce. Naproti této moci stojí Anglie mající 40.000.000 lidu v Evropě, v koloniích dohromady 330.000.000. Skoro 400.000.000 lidí bojuje proti 400.000. Je to něco neslychaného, a dosud přece Anglie ani jediného vítězství nedobyla. Je to první případ, kde můžeme se stanoviska

mezinárodního říci, že Štěstěna přeje tomu, — kdož v plném právu bojuje za své statky a za svůj život státní.

Sám měl jsem největší pochybnosti, když boj byl zahájen a těchto pochybností jsem se ještě nezbavil, ale co dosud vykonáno bylo Bury oproti té mocné a pyšné Anglii, to již zabezpečuje tomu malému národu veškeré sympatie a vrhá světlo na Anglii takové, že, když se dříve mluvilo o Rusku jako o kolosu s hlíněnými nohami, snad totéž platiti může o Anglii, že jest to kolos, jenž není á dobrý podklad.

Jen ta okolnost, že se žádný stát nehne, že žádný stát nepoužívá této situace trapné, ve které se Anglie nachází, může nás míti k tomu, abychom věc chladněji uvažovali, neboť dosud ještě valečná síla Anglie na moři není ořesena.

Podal jsem v rysech sice velkých, ale nezbytných obraz o této válce, která v tomto okamžiku mezi nejmenším a největším státem, mezi Davidem a Goliášem, zuří, ve kterémž boji zdá se mi, že sympatie všech těch, kdož ještě se hlásí k jakémusi právu, rozhodně musí státi na straně Burů!!
